

hogy bizonyos nyelvtani jelenségeket megismertessünk, nem mondhatunk le már csak azért sem, mert enélkül még elemi beszélgetés sem folytatható. De nem említünk egyetlen nyelvtani szakkifejezést sem. Megismerkednek a két év során a személyes névmásokkal, a birtokos névmások közül néhányval, egyes főnevek tárgyasetével, beszédben a használt főnevek előjárós esetével (в és на előjáróval), a melléknév „alkalmi” egyeztetésével, a gyakran előforduló igék bizonyos ragozott alakjaival (играть, читать, идти, пить stb.), kérdéseket tesznek fel a кто, что, какой kérdő névmásokkal, megtanulják az állító és a tagadó válaszadást s még néhány jelenséget. Nem félelmetesen bő ez a felsorolás? Egy példával válaszolok a kérdésre.. Amikor az „Osztály” témakörnél járunk, s már ismerik a tanterem egyes tárgyainak orosz nevét, arról beszélgetünk, hogy: ez pad, az könyv. Tudják a Hol a pad? Itt (От) a pad kérdést-választ is. A gyakoroltatás közben, amikor a figyelem teljes, kimondom:

Книга на парте. Két év sikere alapján mondhatom: megértik. (Természetesen mutatom a könyvet is, a padot is, illetve a padon levő könyvet.) Elegendő még néhány példa, s az ötödiknél már maguk mondják a helyes választ. Ha ezután megfelelő játékos gyakorlatok során automatizálom, eredményesen teljesítem nyelvtani célkitűzésemet. (Persze nem fogják tudni minden főnév esetében megmondani, de amelyek a mi szükkörű beszélgetésünkben kellenek, azokét igen.) Ezután a в парте megtanítása már igazán „gyerekjáték”.

Sok nehézséget látok még ebben az eredményvel lelkesítő munkában. Sok még a megoldásra váró feladat. Ha többször beszélünk róla, s ha többet teszünk érte, ha egységesebben végezzük, egyre könnyebb lesz. S ha nekünk könnyebb lesz, akkor lesz a tanulók számára is igazán olyan játék, amely azért igen komoly, szép eredményekhez juttató munka.

Druzsín Ferenc
Kaposvár, Tanítóképző Intézet

ÁTHÚZZUK-E A DOLGOZATOKBAN A HIBÁS VAGY FÖLÖSLEGES SZÖVEGRÉSZEKET?

A Köznevelés 1969. évi 20. számának 25. lapján a kemencei általános iskola igazgatójának leveléből idéz a szerkesztőség „egy bekezdést”. Renglovics Béla igazgató azt kérdezi, helyese-e az ő elgondolása, mely szerint a dolgozatokban a hibás szövegrészt áthúzással kellene törölni, magyar szakos kartársa ugyanis amellet kardoskodik, hogy a tanuló a törlendő szavakat zárójelbe tegyék.

A lapban közölt válaszból úgy látom, hogy a megkérdezett szakemberek félreértették a kemencei igazgató (és egyben számtantanár) problémájának lényegét. Immár huszadik éve magam is rengeteg dolgozatot javítok, s emlékszem, hogy mindjárt legelső tanári évemben szembekeverültem ezzel a problémával: *logikus-e*, ha tanulóm, hallgatóm a törlendő szavakat csupán zárójelbe teszik, de nem húzzák át? Ez elsősorban *tartalmi (logikai)*, csak másodsorban *formai (esztétikai)* kérdés!

Azt a tantervi követelményt, melyet a szerkesztőség idéz, vagyis hogy „a tanuló írása rendez, tiszta, olvasható legyen”, nyilván senki sem vitatja, s így az erre alapított válasz is másról beszél, mint amiről a kérdezők tulajdonképpen vitakoznak. Idézem a választ utolsó mondatait: „... az áthúzás és a zárójel is lehet *esztétikus*. Teljesen konvenció kérdése, hogy ki melyiket használja. A mi véleményünk az: mivel a zárójelnek meghatározott funkciója van, egyértelműbb, könnyebben áttekinthető az áthúzás.”

Véleményem szerint az áthúzás nem csupán „egyértelműbb és könnyebben áttekin-

thető”, hanem *tartalmi, logikai szempontból* meg is kell követelni a hibás vagy fölösleges szövegrészeknek — természetesen a lehető legesztétikusabb — áthúzását. Ha csak zárójelbe teszünk valamit, de nem húzzuk át, az ugyanúgy *beletartozik* a szövegbe, mint az egyéb páros írásjelek — pl. a gondolatjelek, az idézőjelek vagy a két vessző — közé foglalt szövegrészek. Idézem Petőfi közismert költeményét a Tiszáról:

Síma tükrén a piros sugárok
(Mint megannyi tündér) táncot jártak,
Szinte hallott lépteik csengése,
Mint parányi sarkantyúk pengése.

Vajon Petőfi azért tette zárójelbe a hasonlítást kifejező *Mint megannyi tündér* mellékmondatot, mert ezt törlendőnek akarta megjelölni? Szó sincs róla! Ez ugyanolyan elmaradhatatlan része a szövegnek, akár a másik hasonló mellékmondat: *Mint parányi sarkantyúk pengése*. De ha a költői példa nem volna eléggé meggyőző a prózai dolgozatok szövegjavítása szempontjából, idézhetek Petőfi *prózájából* is. 1848. március 15-i naplójában egy egész bekezdésnyi részt foglalt zárójel közé. Összes Művei V. kötetének akadémiai kiadása is közli ezt, az eredeti helyesírással:

„(A nemzeti dalt két nappal előbb, március 13-kán írtam azon lakomára, melyet az ifjuság március 19-kén akart adni, mely azonban az eddigi események következtében szükkéltelenné válván, elmarad. Míg én az egyik asztalnál a nemzeti dalt írtam, felesé-

gem a másik asztalnál nemzeti fejkötőt varrt magának.)”

Igaz, hogy Petőfi ezt — „A magyar helyesírás szabályai”-nak a zárójellel foglalkozó 379. pontja szerint szólva — „mellesleg, mintegy magyarul” mondja, de korántsem *mellékesen*, és főképp nem *mellőzhetően*.

Ha a zárójelnek törlő funkciója volna, akkor Arany János Toldijának nem kevesebb, mint tíz versszakát kellene megcsonkítani az általános iskolák 6. osztályának Magyar irodalmi olvasókönyvében. Szerencsére a nyomdászok nagyon jól tudják, hogy a zárójelbe tett szavak és mondatok ugyanúgy *beletartoznak* a szövegbe, mint az idézőjelek között levő vagy a semmiféle páros írásjelek közé nem foglalt szavak és mondatok. Valószínűleg eszükbe sem jut, hogy kihagyják a zárójel részét például a nyolcadik ének 3. versszakában, ahol Toldi Györgynek öccse elleni áskálódásáról és álnok sóhajtozásáról van szó: György pedig felele: „Oh, uram királyom! Nekem az kiváltkép szégyenem és gyászom, De, —” (*s nagyot sóhajtott erre az egy dé-re*), „Érdemetlen volna királyom kegyére.”

Nyilvánvaló, hogy a dolgozatokban a hibás vagy fölösleges szövegrészeket (például

amit tévedésből ismételtlen leírt a tanuló) *át kell húzni*, mert másképp nem lehet megkülönböztetni a törlendőt a zárójeles, de szükséges részekről. Az esetleges szépséghibánál nagyobb hiba, ha a tartalom és logikusság ellen vétünk.

És persze az áthúzás is lehet esztétikus: egyáltalán nem törvényszerű, hogy áthúzóga-tássá „fajuljon”. A legjobb és legesztétikusabb törlési mód az, ha a fölösleges szavakat elő-ször zárójelbe tesszük (ezzel jelölve a törlés kezdetét és végét), azután *egy halvány víz-szintes vonallal* át is húzzuk őket. A pusztá zárójelnek sem a matematikában, sem a nyelvi szövegekben nem lehet törlő funkciója.

A törlés nem *helyesírási*, de elsőrendűen nem is *esztétikai*, hanem *tartalmi-logikai* probléma. Igaza van Renglovics Béla igazgató-nak, amikor azzal érvel, hogy a könyvelés-ben és az anyakönyvekben is *áthúzással* törölnek. Hozzátehetjük: semmi okunk sincs rá, hogy az iskolában eltérjünk az életnek et-től a nagyon logikus gyakorlatától, hiszen a logikusságra nevelés alapvető *tantervi* követelmény is.

Dr. Pásztor Emil
Eger, Tanárképző Főiskola

TAPASZTALATOM EGY FALUSI GYAKORLAT MEGLÁTOGATÁSOKOR

Minden évben nagy érdeklődéssel keresem fel tanárjelöltjeinket a falusi gyakorlaton. Az új környezet, sajátos adottságok és körülmé-nyek — amelyek közé kerülnek a hallga-tóink — legtöbbször pozitívan befolyásolják az önállósodás felé való lépéseikben a tanár-jelöltjeinket. Ezek sokszor meghatározó jel-legűek is a további gyakorlatukban.

A Bács-Kiskun megyében meglátogatott ál-talános iskola már küllemében is a kiegyen-súlyozottságot, a jó szellemű testület mun-káját tükrözte. A folyosókon rend és tisztaság, az érkezőt mindenki üdvözlö. Az ilyen légkör szinte vonzza a pedagógus embert.

A folyosón kiállítási szekrények, ezekben portalan szemléltető eszközök és gyűjtemé-nyek, amelyek didaktikailag is rendben so-rakoznak és hívják fel magukra a figyelmet. Mindenütt magyarázó szöveg!

Az egyik magas üvegszekrényben az em-ber és a macska csontváza volt egymás mellett elhelyezve jól szemléltetőben. Mellétük fehér kartonra kérdések felírva. (1. ábra.) Aho-gyan éppen kezdem olvasni a szöveget, mö-göttém szerény és tisztelettudó köszönéssel már a tanítványom *Kovács Agnes* üdvözölt. Alighogy fogadtam a köszönését, már is ar-ról beszél, hogy mennyire jól érzi magát és akár itt is maradna stb., stb. Sajnos ilyenkor az időnk nagyon kevés ahhoz, hogy mindent elmondjuk egymásnak.

Mire én kérdeztem volna a szekrényben látottakkal kapcsolatosan — amiből azt lát-tam, hogy ez egy órának szerves része lehet —, odaérkezett *Abrahám Andrásné* kartárs-nő, a jelöltünk gyakorlatát irányító szakta-nár, aki átvette a szót és magyarázott.

Ez a kiállítás — ami itt látható — lé-nyegében egy módszertani próbálkozás ered-ménye. Lehet, hogy ilyet nem volna szabad végezni a gyakorló jelöltekkel — mondja a kartársnő — de én jómagam is szeretek kí-sérletekkel foglalkozni. Nem is gondolom — tette hozzá — hogy milyen lelkesedéssel vé-gézték mind ketten ezt a kísérletet. Kérdé-semre, hogy honnan vették az ötletet, egy régebbi 1961. évi Módszertani Közleményre hivatkozott, amelyben Jósza Zoltánnak „*A csontváz tanításának nevelési vonatkozásai*”-ről írt cikkére emlékeztetett.

Azt nem mondhatom — kezdte a kísérlet lényegét elmondani a kartársnő —, hogy a tanulók nem várják nagy érdeklődéssel az ember csontvázának tanítását és ezzel kap-csolatosan nagy érdeklődéssel várják az em-ber csontvázát (műanyag modelljét). Amikor bevittem a modellt, nagy a nevetés, hur-rogás az „érdeklődés”. Ebből minden eset-ben arra következtettem, hogy a csontváz bevitelre teljes mértékben motíválta azokat az óráimat, amelyek folyamán az ember csontvázát tanítottam. Ez azonban inkább